

Wezwanie do działania na 2017 r.

Działać i chronić

W ostatnich latach do Europy przybywa znacząca liczba dzieci pozbawionych opieki, których napływ wywiera na kraje europejskie ogromną presję, pomimo obowiązywania wysokich standardów.

Wiele z takich dzieci doświadczyło przemocy, wykorzystania seksualnego, gwałtu, było ofiarami handlu ludźmi lub zostało zmuszonych do zawarcia małżeństwa i/lub znalazło się pod silną presją emocjonalną i psychiczną nie tylko podczas podróży, ale również już po dotarciu do Europy.

Wzrosła liczba zatrzymań dzieci, czemu towarzyszy przeciążenie systemów opieki instytucjonalnej oraz ograniczenie możliwości w zakresie łączenia rodzin. Działania często wdrażane są bez uwzględnienia najlepszego interesu dzieci oraz konsekwencji dla ich dobrostanu. Dzieci będące uchodźcami i migrantami traktowane są inaczej niż dzieci posiadające obywatelstwo danego kraju, co prowadzi do pogłębienia stygmatyzacji i marginalizacji.

Istnieją konkretne działania, jakie można podjąć w celu zapewnienia dzieciom ochrony przy jednoczesnym zachowaniu kontroli nad ich przemieszczaniem się.

Europa może wykorzystać trudną sytuację, w jakiej się znalazła, czyniąc z niej **szansę** na odejście od niespójnego i często szkodliwego podejścia do potrzeb dzieci, które w ujęciu długoterminowym może mieć poważne skutki zarówno dla samych dzieci, jak i europejskich społeczeństw. Europa może również ustanowić silniejsze systemy, które zapewnią lepszą ochronę wszystkim dzieciom, stając się wzorem do naśladowania dla innych krajów.

Co należy zrobić? Wspólna droga naprzód

W oparciu o serię zakrojonych na szeroką skalę konsultacji przeprowadzonych z osobami zajmującymi się praktycznymi aspektami pracy z dziećmi (psychologowie, pracownicy społeczni, nauczyciele, opiekunowie), a także przedstawicielami władz i instytucji Unii Europejskiej (UE) oraz z samymi przebywającymi w Europie dziećmi pozbawionymi opieki, UNHCR, UNICEF i IRC opracowały plan działania obejmujący szereg kluczowych zaleceń.

1 Identyfikacja i rejestracja dzieci powinna odbywać się w ramach przyjaznych dzieciom procedur.

Pozbawione opieki dzieci są często przestraszone i poddawane naciskom przez przemytników, handlarzy ludźmi, a w niektórych przypadkach również rodziny liczące na możliwość uzyskania w Europie lepszych perspektyw. Wiele z nich doświadczyło również krzywd ze strony funkcjonariuszy straży granicznej i policji. Tego rodzaju doświadczenia nauczyły je, aby nie ufać nikomu spotkanemu w podróży i do chwili dotarcia do celu unikać jakichkolwiek formalnych procedur. Warto przy tym pamiętać, że proces rejestracji i oceny wieku dziecka stanowi często jedyną okazję, by oszacować jego potrzeby w zakresie dostępu do konkretnych usług i środków ochrony.

Dlatego tak istotne znaczenie ma proces identyfikacji i pełnej rejestracji oraz oceny wieku dziecka, którą w razie wątpliwości powinien za zgodą dziecka przeprowadzać zespół ekspertów z dziedziny medycyny, psychologii i spraw socjalnych. Zapewnienie dzieciom poczucia bezpieczeństwa na tyle dużego, aby samodzielnie chciały się ujawniać, wymaga udostępnienia im czytelnych materiałów informacyjnych w językach i formatach, które ułatwiają zrozumienie przysługujących im praw i obowiązujących procedur. Niezbędne jest również wsparcie mediatorów kulturowych pochodzących z tego samego kręgu kulturowego. Ponadto formalności z udziałem dzieci powinny być prowadzone przez specjalne komórki straży granicznej, których pracownicy zostali przeszkoleni w zakresie przyjaznych dzieciom procedur. Na tym wczesnym etapie kluczowe znaczenie ma oddzielenie dzieci od osób dorosłych i przeprowadzenie ich rejestracji przez specjalistów ds. ochrony dzieci, aby umożliwić ocenę ich potrzeb i zapoczątkować poszukiwania rodziny.

2 Bezpośrednią odpowiedzialność za dziecko powinien przejąć wykwalifikowany opiekun.

Z punktu widzenia ochrony dziecka opiekunowie mają kluczowe znaczenie. W obliczu nieobecności rodziców lub opiekunów prawnych, dziecko potrzebuje rzetelnej, godnej zaufania osoby, która zapewni mu wsparcie w obcym środowisku. Dzieci będące uchodźcami i migrantami wymagają ciągłego wsparcia i opartej na zaufaniu relacji z opiekunem, który nie tylko ograniczy konsekwencje wpływu przemytników, ale także zapewni dziecku skuteczną i sprofilowaną pomoc, zgodną z jego najlepszym interesem. Funkcjonujące już w niektórych europejskich krajach dobre praktyki należy powielać we wszystkich krajach Europy, ponieważ mają one znaczący, pozytywny wpływ na dobrostan dzieci oraz efektywność kosztową.

„TAK, TU W OBOZIE MAM SWOJĄ OPIEKUNKĘ. DUŻO MI POMAGA I TŁUMACZY WSZYSTKIE PROCEDURY”.

Ayaan Chabat*, chłopiec, 17 lat, Algierczyk

3 W celu niwelowania różnic kulturowych i budowania zaufania należy korzystać z usług mediatorów kulturowych.

Nie wolno lekceważyć szoku kulturowego, jakiego doświadczają dzieci. Odpowiednio przeszkoleni mediatorzy kulturowi pochodzący z tego samego kręgu kulturowego i posługujący się tym samym językiem pomagają rozwiewać wątpliwości dzieci oraz budować ich zaufanie do opiekunów oraz systemu instytucjonalnego i społeczeństwa państwa goszczącego. Skutki wpływu, jaki na dzieci wywarł kontakt z przemytnikami i handlarzami ludźmi można ograniczyć wyłącznie na drodze budowanego w ten sposób zaufania.

„NIE MIELIŚMY WYBORU. MUSIELIŚMY ZAUFAC PRZEMYTNIKOM.”

Mashal al-Amber*, chłopiec, 17 lat, Afgańczyk

4 Dzieci muszą mieszkać w bezpiecznych warunkach i otrzymywać pomoc dostosowaną do ich potrzeb.

Każde dziecko jest inne. Dlatego nie wszystkie dzieci potrzebują pełnego pakietu pomocy. Jednak wszystkim należy zapewnić bezpieczeństwo. W kontekście zapewniania bezpieczeństwa dobrze sprawdzają się niewielkie mieszkania chronione oraz rodziny zastępcze, które są także bardziej efektywne kosztowo od dużych instytucji. Państwa europejskie muszą na drodze prawnej zapewnić minimalne standardy jakości w zakresie zakwaterowania i usług, które powinny również podlegać regularnemu monitoringowi. W określeniu profilu potrzebnej dzieciom pomocy przydatne może się okazać przeprowadzanie oceny potrzeb na szczeblu indywidualnym. Należy również pamiętać, że dostęp do ochrony zdrowia i edukacji należy zagwarantować dzieciom również po ukończeniu przez nie 18. roku życia.

„CHCĘ MIEĆ NORMALNY DOM.”

Yacoub Boudiaf*, chłopiec, 17 lat Algierczyk

5 Należy angażować uchodźców, migrantów, diasporę oraz społeczności goszczące w działania na rzecz ochrony dzieci.

W szczytowym okresie kryzysu migracyjnego europejskie społeczeństwo obywatelskie aktywnie angażowało się w niesienie pomocy w ramach lokalnych społeczności. Zabrakło jednak pełnego zaangażowania ze strony społeczności uchodźców, migrantów oraz diasporę. Zarówno w Europie, jak i w innych częściach świata można wskazać przykłady na obecność ogromnego potencjału, który należy wyzwolić. Na przykład rodziny zastępcze prowadzone przez osoby z tego samego kręgu kulturowego okazały się szczególnie skuteczne w zakresie poprawy perspektyw integracji dzieci. Zarówno w Europie, jak i w innych częściach świata można wskazać przykłady na obecność ogromnego potencjału, który należy wyzwolić.

Na przykład rodziny zastępcze prowadzone przez osoby z tego samego kręgu kulturowego okazały się szczególnie skuteczne w zakresie poprawy perspektyw integracji dzieci.

„SPOŁECZNOŚĆ WCALE NAM NIE POMAGA.”

Murad Ullah*, chłopiec, 16 lat, Pakistańczyk

6

Dzieci muszą czuć się wysłuchane i mieć poczucie sprawczości.

Dzieci i młodzież często stają wobec trudnego wyboru – realizacja własnych marzeń o lepszym życiu i edukacji lub miesiące, a nawet lata bezczynności w ośrodkach przyjęć uchodźców w oczekiwaniu na decyzję dotyczącą ich przyszłości. Edukacja, aktywność w ramach grup rówieśniczych, klubów sportowych, doskonalenie umiejętności oraz zapewnienie zasobów niezbędnych do realizacji własnych projektów to tylko niektóre ze sposobów konstruktywnego wykorzystania potencjału dzieci i młodzieży z korzyścią dla nich samych, ale także dla goszczących ich społeczności. Zbyt wiele programów i inicjatyw zakończyło się niepowodzeniem, ponieważ były projektowane odgórnie, z pominięciem potrzeb dzieci. Wprowadzenie adekwatnych i systematycznych konsultacji z dziećmi i młodzieżą, np. w ramach młodzieżowych grup doradczych, bądź poprzez mechanizmy rozpatrywania skarg pozwoliłoby nie tylko na uzyskanie znacznych oszczędności, ale i na zapewnianie dzieciom lepszego poziomu ochrony.

„PRZYGOTOWUJĄC PLANY DOTYCZĄCE DZIECKA, WARTO WZIĄĆ POD UWAGĘ JEGO OPINIE I PRAGNIENIA... ŻEBY MOGŁO PODAŻAĆ ZA SWOIMI PRAGNIENIAMI I ZAINTERESOWANIAMII.”

Asif Mathour*, chłopiec, 16 lat, Pakistańczyk

7

Należy na możliwie jak najwcześniejszym etapie określić długoterminowe potrzeby dziecka.

Niepewność co do przyszłości w połączeniu z wielomiesięcznym, a nawet wieloletnim oczekiwaniem ma nie tylko poważne psychologiczne konsekwencje dla dzieci, ale również utrudnia funkcjonowanie systemów, generując dodatkowe koszty.

Na możliwie jak najwcześniejszym etapie, bazując na opartej na zaufaniu relacji, specjaliści ds. ochrony dziecka muszą wspólnie z dzieckiem i jego opiekunem ustalić optymalne długoterminowe rozwiązanie – obejmujące pobyt w kraju goszczącym, w kraju pobytu rodziny dziecka lub w innym kraju. Rozwiązania takie zawsze powinny uwzględniać próby odszukania rodziny dziecka, zaś czynnikiem decydującym musi być dobro i najlepiej pojęty interes dziecka.

8

Wszystkie decyzje podejmowane w imieniu dziecka muszą uwzględniać jego dobro i najlepszy interes.

Postępowanie z dziećmi wymaga specjalistycznej wiedzy i doświadczenia. Europa posiada taką wiedzę i doświadczenie zgromadzone w ramach pracy z dziećmi posiadającymi obywatelstwo krajów europejskich. Jednak nazbyt często decyzje w imieniu dzieci zmuszeni są podejmować specjaliści z zakresu postępowania azylowego, a nie eksperci do spraw ochrony dzieci. Dlatego konieczne jest jasne zdefiniowanie i zaplanowanie przebiegu procedur, a także określenie funkcji i zakresu odpowiedzialności różnych specjalistów. Każda decyzja, która rodzi długoterminowe konsekwencje dla dobrostanu dziecka musi być podejmowana z udziałem specjalisty ds. ochrony dzieci, aby zagwarantować, że u jej podstaw zawsze leży dobro i interes dziecka. Jasno sformułowane procedury otwierają drogę do lepszego wykorzystania zasobów, umożliwiając sprawniejszą realizację zróżnicowanych działań oraz zapewniając odpowiednią koordynację pracy osób zaangażowanych w procesy decyzyjne, zapobiegając w ten sposób powielaniu się zadań.

„POTRZEBNA JEST SFORMALIZOWANA PROCEDURA, DZIĘKI KTÓREJ NA SAMYM POCZĄTKU POZNAMY NASZE PRAWA I MOŻLIWOŚCI. DZIŚ BOIMY SIĘ ZAPYTAĆ O ZAKWATEROWANIE.”

Farid Akbar*, chłopiec, 16 lat, Afgańczyk

* Imiona i nazwiska zostały zmienione dla ochrony wypowiadających się osób.

Rysunki na stronie 1: © FAROS; na stronach 2-4: ©METADRASI / Archiwum „Rysunki małych dzieci pozbawionych opieki”

Dotychczas podjęte działania

• UNHCR

Dotychczasowe wysiłki UNHCR w Europie skupiają się na poszerzaniu możliwości działania i kompetencji podmiotów pracujących z dziećmi – migrantami i uchodźcami oraz wspieraniu wdrażania tak bardzo potrzebnych mechanizmów identyfikacyjnych i odwoławczych. Ponadto UNHCR wspiera zarówno organy władz, jak i organizacje pozarządowe (NGO) z licznych krajów w ustanawianiu procedur, a także w zapewnianiu alternatyw dla zatrzymywania dzieci pozbawionych opieki i oddzielonych od rodzin oraz zapewnianiu im należytej opieki w sposób, który uwzględnia ich dobro i najlepiej pojęty interes. UNHCR pozostaje w stałym kontakcie z dziećmi i młodzieżą będącymi uchodźcami, pragnąc we wszystkich programach uwzględniać ich spostrzeżenia i opinie.

• UNICEF

W Europie organizacja UNICEF oferuje dzieciom będącym uchodźcami i migrantami pomoc w terenie, zapewniając im dostęp do szeregu usług, poczynając od opieki psychologicznej, poprzez formalną i nieformalną edukację, po żywienie, ochronę i pomoc medyczną. UNICEF współpracuje z władzami państw europejskich nad wzmocnieniem systemu pomocy społecznej, opieki państwowej, doskonaleniem rozwiązań opartych na rodzinach zastępczych i podobnych alternatywach domu rodzinnego dla pozbawionych opieki dzieci, a także szkoli osoby pracujące w terenie z migrantami i uchodźcami. UNICEF aktywnie wspiera inicjatywy na rzecz zapewnienia migrującym dzieciom traktowania na równi z dziećmi posiadającymi obywatelstwo krajów goszczących, w tym pełnego dostępu do edukacji i ochrony zdrowia, nie rozdzielania rodzin i nie zatrzymywania dzieci.

• IRC

Międzynarodowy Komitet Ratunkowy (IRC) samodzielnie realizuje i wspiera inicjatywy swoich partnerów na rzecz zaspokojenia potrzeb dzieci będących migrantami i uchodźcami, które przebywają na terenie Grecji, Serbii, Byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii, Albanii i Węgier. Inicjatywy te koncentrują się na tworzeniu rozwiązań alternatywnych wobec zatrzymania, takich jak zakładanie nowych schronisk, system rodzin zastępczych i programy opieki, jak również na zapewnieniu kompleksowej opieki w formie wsparcia psychologicznego, pomocy prawnej oraz dostępu do innych ważnych usług z zakresu bezpieczeństwa.

IRC angażuje się również we wsparcie i poszerzanie kompetencji osób świadczących pomoc migrantom w terenie oraz w prace nad krajowymi wytycznymi dotyczącymi różnych aspektów ochrony i opieki nad dziećmi. Ponadto, IRC aktywnie działa na rzecz zapewnienia migrującym dzieciom prawa do ochrony, zarówno w ramach bieżących postępowań, jak i prawodawstwa, które będzie miało wpływ na przyszłość i procedury postępowania w przyszłości.

